

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer”

Några lärares resonemang kring ett av slöjdens kunskapsområden, i Lgr11

Johanna Fransson

LAU370

Handledare: Peter Hasselskog

Examinator: Marlène Johansson

Rapportnummer: HT10-2940-05

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: ”Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer” - Några lärares resonemang kring ett av slöjdens kunskapsområden, i Lgr11.

Författare: Johanna Fransson

Termin och år: HT 2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Peter Hasselskog

Examinator: Marléne Johansson

Rapportnummer: HT10-2940-05

Nyckelord: Slöjd, Lgr11, estetik, kultur, uttrycksformer, identitetskapande

Hösten 2010 antogs en ny läroplan med kursplaner för grundskolan, Lgr11, vilken träder i kraft sommaren 2011. Där lyfts slöjdlärares uppdrag fram, att i slöjden ge eleverna redskap till att utveckla sin förmåga att uttrycka sig samt tolka estetiska och kulturella uttryck. Syftet med denna studien var att undersöka hur några slöjdlärare idag resonerar kring ett av slöjdens kommande kunskapsområden, ”Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer”. För att fånga några lärares resonemang och tankegångar kring kunskapsområdet, samlades tre slöjdlärare till en fokusgruppsintervju. Där diskuterades frågor kring vad estetiska och kulturella uttrycksformer kan innebära i slöjdundervisningen, hur slöjddandet kan bli ett uttrycksmedel och hur det kan främja elevens identitetskapande. Samtalet rörde även tankar kring kursplanens angivna centrala innehåll, genomförande av undervisning, samt bedömning av elevernas kunskaper och förmågor angående uttrycksformer. Resultatet visade att lärarna definierade estetiska uttrycksformer i slöjden, som att det handlar om att skapa och uttrycka något personligt med hjälp av färg och form. Kulturbegreppet tyckte gruppen var svårtolkat, men tolkade det som att det handla om alltifrån olika länders traditioner, mode och trender till barn- och ungdomskulturer. Lärarna upplevde att Lgr11 är mer detaljstyrd än tidigare kursplaner och kände viss oro för att hinna med alla moment som anges i kursplanen. De trodde också att det kommer att krävas mer resurser, och att som lärare alltid vara aktuell och medveten om samhällets skiftande kulturer. Både studien med fokusgruppen och andra studier visade på att slöjden stärker elevernas identitet då eleven får utrymme att uttrycka sig och pröva det mot omgivningen. Studien är relevant för läraryrket då den behandlar den kommande kursplanen. Den ger en inblick i läraranas tolkning och resonemang kring kunskapsområdet slöjdens estetiska och kulturella uttryck.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Bakgrund	3
2.1 Styrdokument	3
2.2 Estetiska uttrycksformer	5
2.2.1 Estetik	5
2.2.2 Det estetiska i skolan	6
2.3 Kulturella uttrycksformer	7
2.3.1 Kultur	7
2.3.2 Populärkultur	7
2.3.3 Uttryck och identitetskapande genom att slöjda	8
3. Syfte och problemformulering	10
4. Metod	11
4.1 Fokusgrupp som metodval	11
4.2 Urval och bortfall	11
4.3 Etiska principer	12
4.4 Genomförande	12
5. Resultat	13
5.1 Bearbetning av resultat	13
5.2 Estetiska uttryck	13
5.3 Kulturella uttryck	14
5.4 Styrdokument	15
5.4.1 Det "centrala innehållet"	15
5.4.2 Jämförelse av tidigare kursplaner	15
5.4.3 Syftet med det nya kunskapsområdet	16
5.5. Undervisning	16
5.5.1 Medvetenhet och meningsskapande	16
5.5.2 Barn och ungdomskultur och identitetskapande	17
5.6. Bedömning	18
5.6.1 Bedömning av det personliga uttrycket	18
5.7 Eventuella svårigheter och hinder i undervisningen	18
6. Diskussion	20
6.1 Resultatdiskussion	20
6.1.1 Innebörden av estetiska och kulturella uttrycksformer	20
6.1.2 Slöjd som uttrycksmedel och identitetskapande	21
6.1.3 Resonemang kring undervisning i kunskapsområdet	22
6.1.4 Bedömning av elevernas förmågor i kunskapsområdet	23
6.1.5 Sammandrag	23
6.2 Metoddiskussion	23
7. Slutord	25
8. Referenser	26

Bilagor

<i>Rekryteringsbrev inför fokusgruppen</i>	Bilaga 1
<i>Informationsblad till deltagarna i fokusgruppen</i>	Bilaga 2
<i>Samtalsunderlag för deltagarna i fokusgruppen</i>	Bilaga 3
<i>Samtalsunderlag för moderatorn</i>	Bilaga 4

1. Inledning

För ungefär ett år sedan läste jag en dikt av Loris Malaguzzi, som inleds: ”Ett barn har hundra språk men berövas nittionio” (Wallin, 2007:14). Citatet tolkar jag som en bild och påminnelse av att vi vanligtvis fokuserar på tal- och skriftspråket så mycket att vi glömmer bort många av människans alla andra uttrycksformer och inte ger eleverna i skolan en chans att utveckla dessa vidare. Jag har burit med mig citatet under det sista året av min lärarutbildning och låter det nu inleda mitt examensarbete.

Mina erfarenheter från lärarprogrammets verksamhetsförlagda utbildning (VFU) bekräftar Malaguzzis citat. Under min sista VFU-period, som jag genomförde i slöjden, såg jag tydligt hur tal- och skriftspråket tog över ett av de annars mer ”praktiska estetiska ämnena”. Min VFU-skola är en mångkulturell skola där mer än 99% har ett annat modersmål än svenska och på skolan fanns ett uttalat språkutvecklingsarbete som bland annat innebar att det svenska tal- och skriftspråket skulle övas särskilt i alla ämnen. Min lokala lärarutbildare uttryckte att språket (tal- och skriftspråket) ofta blev ett hinder i slöjdundervisningen, då eleverna hade svårt att ta instruktioner och läsa arbetsbeskrivningar. Jag förstod problematiken i det läraren såg men blev samtidigt bekymrad över att tal- och skriftspråket tog sådan plats. Finns det inte i slöjdämnet, som är ett av de ”praktisk-estetiska ämnena”, utrymme för att lyfta fram, använda och fokusera på fler uttrycksformer. Givetvis är det viktigt och nödvändigt att eleverna lär sig att läsa, skriva och uttrycka sig verbalt för att kunna uppfylla alla mål i kursplanen. Min uppfattning är dock att man sällan eller i endast liten utsträckning lyfter och medvetengör andra uttrycksformers betydelse i slöjden. Att låta eleverna utveckla sin förmåga att både tolka och uttrycka sig med hjälp av bland annat färger, former och olika material, kanske kan ge eleverna en vidare dimension av språk och underlätta deras kommunikation med omvärlden. Att kunna kommunicera är en förutsättning för förståelse, utveckling och lärande och det främjar elevens självförtroende och identitetskapande. Med mina erfarenheter finns en spänning gentemot skolans Läroplan för grundskolan, Lpo94 (Lpo94, 2006:2). Den ger skolan direktiv om att skolan ska ”organisera och genomföra arbetet så att eleven får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling” samt ge eleverna möjlighet att använda ”olika uttrycksmedel”.

Jag har också tydliga erfarenhet från min egen skolgång, där ämnestekniker kvävt de estetiska uttrycken i undervisningen. Jag tänker exempelvis på bildundervisningen där alla skulle rita ”fint”, teckna så verklighetstroget som möjligt, annars var det ”fult”. På syslöjden blev jag hämmad i mitt slöjdarbete för att jag hade läs- och skrivsvårigheter och tyckte att det var svårt att läsa arbetsbeskrivningar som så ofta krävdes. Min skolgång bestod också av mycket musik, då jag gick i musikklass/ sångklass. Där tog ofta en prestationsångest över, i rädsla av att sjunga fel eller falskt, att jag ibland valde att mima. Av andras berättelser av skolerfarenheter, förstår jag att min skolgång inte är ovanlig och att fokus på tekniker och konkreta ämneskunskaper leder till att de estetiska uttrycken ofta kommer i skymundan.

Av mina skolerfarenheter, både egna och genom VFU:n, har jag också reflekterat över att de estetiska uttrycken i elevernas slöjdföremål inte skiljer sig åt från varandra så mycket. Det gäller både genom tid och rum. Slöjdföremålen som görs på skolorna idag ser ungefär likadana ut som de gjorde för 15 år sedan, när jag själv gick i grundskolan. Jag har även observerat att elevernas arbeten inte skiljer sig något nämnvärt mellan olika skolor. Jag har gjort min VFU i olika stadsområden, både i skolor i en ”mångkulturell stadsdel”, samt varit ute på landet där elevernas kulturella bakgrund varit mer homogen. Variationerna är inte heller så stora inom en elevgrupp, som den skulle kunna vara om man ser till hur många olika

individer en grupp består av. Vad beror det på? Är det helt naturligt eller beror det på hur vi som lärare lägger upp undervisningen? Får eleverna det utrymme och de verktyg de behöver för att kunna utveckla sina estetiska uttryck?

Om drygt ett halvår, sommaren 2011, träder en ny kursplan i kraft och där förtydligas vårt uppdrag från skolverket, att i slöjden ge eleverna redskap till att utveckla sin förmåga att själv uttrycka sig samt tolka andras *estetiska och kulturella uttryck* (Lgr11:85f). Vad kan det komma att innebära i pedagogernas undervisning? Hur tänker och resonerar lärare kring den kommande kursplanen i slöjd?

Jag har valt att diskutera denna fråga genom en empirisk studie där jag genomfört en fokusgruppintervju med tre lärare verksamma inom slöjd. Som bakgrund till undersökningen ligger en sammanfattning av styrdokumentet från Lgr80 till den kommande Lgr11, med ett fokus på vad de säger om estetiska och kulturella uttryck. Därefter följer en redogörelse kring begreppet estetik och vilken roll den har i skolan. Sedan bearbetas kulturbegreppet och där lyfts populärkulturen fram. Vidare följer en redogörelse hur estetiska och kulturella uttryck kan ha en funktion som språk och kommunikation och främja elevens identitetskapande.

2. Bakgrund

2.1 Styrdokument

Här kommer att ges en kort redogörelse för skolans styrdokument från Lgr80 till den kommande läroplanen Lgr11. Fokus kommer att vara på hur de förhåller sig till de *estetiska och kulturella uttrycksformerna* i skolan och inom slöjddämnet.

I läroplanen från 1980 (Lgr80:129–132) är slöjddämnet uppdelat i tre huvudområden, nämligen: skapande verksamhet, produktion och konsumtion, samt miljö och kultur. I kursplanen presenteras *mål* för slöjden och där står det bland annat att eleven ska utveckla färdigheter i skapande arbete och känsla för estetiska värden. Eleven ska också ha kännedom om slöjdens kulturarv. Genom samarbete med samhällsorienterade ämnen, som historiska studier, ska eleven främjas till att ”återge och nyskapa gamla ting” (Lgr80:130). Under målen nämns även elevens kommunikativa förmåga. Den kommunikativa förmågan beskrivs i termer av att eleven ska behärska att räkna och att läsa och göra egna ritningar. Estetiska och kulturella uttryck nämns inte specifikt.

Enligt läroplanen från 1994, Lpo94, ska skolarbetet innehålla både praktiska, intellektuella, estetiska och sinnliga aspekter (Lpo94:6f). Eleverna ska få pröva, utveckla och uppleva olika uttrycksformer och som exempel ges bland annat skapande i bild och form. Att få möjlighet att gestalta kunskaper och erfarenheter sägs bidra till elevens harmoniska utveckling. Tillsammans med hemmet har skolan också en viktig roll i att stärka elevens personliga trygghet och självkänsla. Skolan ansvarar för att eleven ska uppnå en rad olika mål. Här nämns bland annat att eleven ska få ett ökat intresse för samhällets kulturutbud och ha inblick i vårt nordiska och västerländska kulturarv. Eleven ska utveckla sin kreativa och skapande förmåga, samt kunna använda sig av ”så många olika uttrycksformer som möjligt” (Lpo94:10). Läraren ska följa riktlinjer som att organisera skolarbetet så att eleven får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling och ge eleven utrymme för olika uttrycksmedel (Lpo94:12).

Gällande kursplan (Kpl2000), som är en revidering av kursplanen från 1994, inleds med att beskriva att slöjddämnet bidrar till elevens allsidiga utveckling genom att manuella, skapande och kommunikativa förmågor tränas. Någon närmare specificering av vad den kommunikativa förmågan kan eller bör innebära i slöjddämnet ges däremot inte i kursplanen. Vidare står det att ämnet syftar till att eleven ska bli ”medveten om estetiska värden...” (Kpl2000, sidhänvisning saknas), med motiveringen att det i det vardagliga livet finns ett behov av att kunna bedöma och värdera formgivning. Ett centralt begrepp och arbetssätt i Kpl2000 är *slöjdprocessen*. Den innebär att eleven ska arbeta utifrån en egen idé, kunna planera sitt arbete, göra medvetna val, genomföra det och sedan själv utvärdera processen. Bland annat står det att eleverna ska kunna ta beslut och motivera sina individuella ställningstaganden kring bland annat estetiska värden. I kursplanen presenteras mål att sträva mot, strävansmål, samt mål som eleven skall ha uppnått i slutet av femte och nionde skolåret (uppnåendemål). I målen som eleverna ska ha uppnått i slutet av år fem specificeras att eleverna med hjälp av handledning ska kunna göra medvetna val kring form, färg och material och i år nio kunna göra valen självständigt. Kring bedömning står det att elevens ”känsla för färg och form och andra estetiska värden”, ska ligga till grund, samt elevens förmåga att se konsekvenserna av bland annat de estetiska och kommunikativa val som eleven gör i sitt arbete. Strävansmålen för ämnet lyfter även att eleven ska ha kännedom om

slöjdtraditioner och kulturarv, samt kunna tillägna sig och överföra dessa kunskaper till sitt eget skapande.

Hösten 2010 antogs en ny läroplan inklusive kursplaner för grundskolan, Lgr11. Den träder i kraft sommaren 2011. I kursplanen i slöjd (Lgr11:85–88) summeras slöjdämnets innehåll i fyra olika kunskapsområden: *Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker*, *Slöjdens arbetsprocesser*, *Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer*, samt *Slöjden i samhället*. Den inledande meningen i kursplanen är ”Att tillverka föremål och bearbeta material med hjälp av redskap är ett grundläggande sätt för människan att tänka och *uttrycka sig (sin kursivering)*” (Lgr11:85). Enligt Lgr11 ska slöjdundervisningen bland annat syfta till att utveckla elevens förmåga att arbeta med olika uttrycksformer. Det står att elevens tanke, handling och sinnesupplevelse ska ges utrymme att samverka i en process. Kursplanen presenterar ämnets ”centrala innehåll” uppdelat i de olika kunskapsområdena, samt stadierna 1-3, 4-6 och 7-9. Här nedan redovisas vad som står gällande slöjdens estetiska och kulturella uttryck, då denna aspekt är av särskilt intresse i denna uppsats.

År 1-3 - Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer

- Berättelser som inspirationskällor och förebilder för egna idéer och skapande.
- Hur färg, form och material påverkar slöjdföremåls uttryck.

År 4-6 - Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer

- Hantverk och slöjdtraditioner från olika kulturer som inspirationskällor och förebilder för egna idéer och skapande.
- Hur olika kombinationer av färg, form och material påverkar slöjdföremåls estetiska uttryck.
- Hur symboler och färger används inom barn- och ungdomskulturer och vad de signalerar.

År 7-9 - Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer

- Arkitektur, konst och design som inspirationskällor och förebilder vid bearbetning av egna idéer.
- Egen formgivning med hjälp av olika material, färger och former.
- Mode och trender, vad dessa uttryck signalerar och hur de påverkar individen.
- Slöjd och hantverk i Sverige och andra länder som uttryck för etnisk och kulturell identitet.

(Lgr11: 86-88)

Under alla grundskolans år ska eleverna arbeta med egna idéer, skapande och vara medvetna om ”hur färg och form påverkar slöjdföremålets uttryck”. Det som bland annat skiljer mellan stadierna är vart eleven ska finna sin inspiration. Inspirationskällorna är berättelser, hantverk och slöjdtraditioner, samt arkitektur, konst och design. I årskurserna 4–6 lyfts en medvetenhet om barn- och ungdomskulturen in i undervisningen och i år 7–9 mode och trender, samt ”uttryck för etnisk och kulturell identitet” (Lgr11:88). I skrivandets stund är kunskapskraven i Lgr11 inte färdigställda.

De estetiska och kulturella uttrycken lyfts fram både i Lgr80 och kpl2000, som i ord av att eleven ska ha ”känsla för” estetiska värden, samt ”kännedom om” kulturarv. Kpl2000 utvecklar även elevens förmåga till att kunna överföra kunskapen om kulturarv till sitt eget skapande. I Lgr11 specificeras det estetiska och kulturella området med en beskrivning på detaljnivå. Här ges t ex direktiv på vad som ska ligga till grund för elevens inspiration.

2.2 Estetiska uttrycksformer

Här följer en redogörelse för estetikbegreppet ur olika perspektiv, samt en historisk tillbakablick genom estetikens plats och roll i skolan.

2.2.1 Estetik

När man talar om estetik i vardagligt tal förknippar vi ofta ordet till kunskap om skönhet och god smak (Gustavsson, 2006:16). Våra associationer har sitt ursprung från 1700-talet då estetikens sammankopplades med de ”sköna konsterna”. Dessa var måleri, skulptur, arkitektur, poesi och musik. Senare tillkom även teater, dans och skönlitterär prosa. I Nationalencyklopedin (2010a) står det att ordet *estetik* härstammar från grekiskans *aisthētikō* och vidare *ta aisthēta*, vilket betyder: *det sinnliga* eller *det förnimbara*. Gustavsson (2006:16f) hänvisar till det grekiska ordet *asthesis*, som betyder *känslighet* och menar att estetik syftar till människans känslomässiga och sinnliga förhållande till sin omvärld. Han refererar också till den italienska filosofen Benedetto Croce, som menar, att estetik handlar om att förmedla, skapa eller ta emot bilder. Med bilder menar han då i vidare bemärkelse, där bilder kan vara visuella eller bilder som vi skapar oss via vår känsel, hörsel och smak. Gustavsson tolkar estetikens innebörd, som att det handlar om att uttrycka ett innehåll genom att formge eller med andra ord designa det. Definitionen på ordet estetik bör alltså ses i en vidare bemärkelse än ett begrepp på skönhet.

Aulin-Gråhamn, Persson och Thavenius (2004) skiljer på och redogör för olika former av estetik, nämligen den *modesta*, den *radikala* och *marknadsestetiken*. Den estetik som enligt Thavenius (2004a:65f) framför allt förekommer i skolan idag är den *modesta* estetik. Andra ord för modest, skulle kunna vara anspråkslös och blygsam. I skolsammanhang anses ofta konst och estetik vara något mindre viktigt och har därför blivit marginaliserad. Istället för att hävda sin plats som ett grundläggande perspektiv i all skolans undervisning, strider den endast för att få ett litet rum (Thavenius 2004b:115). Den modesta estetikens innehåll tas i skolan för given, syftet ifrågasätts sällan och utvecklingen i skapandet av nya konstformer och estetiska uttryck är näst intill obefintlig. Estetikens funktion är där att göra skolvistelsen mer lustfyllt och lättsam för eleven, samt underlätta för andra teoretiska ämnen. Åsen (2006:115) menar att de praktisk-estetiska ämnena ofta fått en funktion i form av ”andningshål” gentemot andra ämnen. Den senaste nationella utvärderingen av slöjdämnet visar på att eleverna känner lust och glädje inför ämnet, men har svårt att se nyttan med undervisningen (skolverket 2005:42) Gustavsson (2006:24f) beskriver den modesta estetik, som att den har ett fokus på själva görandet t ex att snickra, måla eller brodera. Här är estetikens roll inte i första hand ett uttryck, där ett budskap förmedlas, utan snarare att skapa för skapandets skull.

En *radikal* estetik är där emot inte begränsad till de sköna konsterna utan handlar om att formulera personliga tankar, åsikter, erfarenheter eller kunskaper med hjälp av estetiska uttrycksformer (Gustavsson, 2006:25). Utgångspunkt är där att eleven bär på intressanta perspektiv på sin omvärld och har något viktigt att säga genom sitt skapande. Den radikala estetik värnar och förvaltar här en mångfald av perspektiv och tolkningar, vilket är en styrka i skolan (Thavenius, 2004:120). Thavenius (2004b:112) förtydligar att meningen inte är att frånta eleverna den modesta estetikens lust och sinnliga glädje. Det är inte fel att eleverna har roligt i skolan, men han menar, att den radikala estetik handlar om en ”annan glädje”. Han skriver: ”Den radikala estetik kan sätta ord på svåra och gömda erfarenheter. Den kan gestalta sådant som krafter i samhället försöker få oss att blunda för. Den kan påminna oss om det vi glömt bort att drömma om...” (2004b:113) Likaså främjar den radikala estetik eleven kunskapsinhämtning (Gustavsson, 2006:25f). När eleven ska uttrycka en

insikt kopplas den opersonliga kunskapen samman med de egna erfarenheterna, vilket förankrar kunskapen och ger den ett verkligt sammanhang hos eleven. Enligt Gustavsson är dock eleven ofta formad av en skolkultur där kunskapen endast överförs utan att ge eleverna utrymme att uttrycka sin förståelse av världen. Det gör att trots att en lärare har en vision att lyfta den radikala estetiken i skola kan det vara svårt då den inte går att beordra fram.

Estetiken har de senaste åren fått en allt större vikt och funktion i samhället (Persson, 2006:125f). Vi talar ofta om betydelsen av marknadsföring när det gäller varor och tjänster. Även det egna jaget har blivit en produkt och ett estetiskt projekt, där vi ska förmedla ”rätt bild” av oss själva. Alla val vi gör kring t ex kläder, accessoarer, mobiltelefon till vilken musik vi väljer att lyssna på uttrycker något om oss själva. De estetiska uttrycken har stor betydelse på grund av sin konkurrenskraft och här talar Persson om *marknadsestetik*. Det handlar ofta idag om ett ekonomiskt vinstintresse där förmågor som medvetenhet och skicklighet i formgivning efterfrågas. Enligt Persson har skolan en utmanande uppgift att förhålla sig med kritisk nyfikenhet till marknadsestetiken, då den rör elevernas vardag och påverkar deras tankemönster och känsloliv. Estetik är inte enbart något som finns i konsten utan överallt och därför måste skolan ompröva sitt estetikbegrepp. Gustavsson menar att: ”Generellt sett tycks estetik mest ha handlat om kultur för barn, inte med barn eller av barn.” (2006:21). I konsten och i det estetiska får alla sinnen vara med, såsom fantasi, känslor och inlevelseförmåga (Thavenius, 2004c:230). Att låta konsten och det estetiska få vara en del i lärandet vidgar skolans allmänna kunskapssyn och främjar elevernas kännande och ansvarstagande förmågor, vilket är förenligt med skolans värdegrund (Lpo94:3).

2.2.2 Det estetiska i skolan

Estetiken har funnits med i skolan sedan länge och kring förra sekelskiftet var estetik och konstfostran en kunskapsfråga i skolan (Åsén, 2006:111f). På flickskolorna där eleverna utbildades till mor och hemmafru hade *smakfostran* en betydande och framträdande roll. Intresset ökade för estetik och smak i det borgliga samhället i takt med ett behov av konsumentkvalificering i industrin och hantverket. Skolans uppgift att utbilda arbetskraft till produktionen blev inte tillräcklig utan nu var det också nödvändigt att en bredare allmänhet utbildades och ”smakfostrades” för att kunna uppskatta och värdera de varor som tillverkades och såldes. Enligt Borg (2001:14) har dock slöjdämnet inte räknats till de ”praktisk-estetiska ämnena” förrn på 1960-talet. Det beror bland annat på att slöjdämnet har sin drygt 100-åriga historia och ursprung med ett syfte åt ett mer praktiskt ändamål, att arbetar- och bondebefolkningen skulle undervisas i att kunna tillverka och underhålla sina bruksföremål. Ämnets historia har lett till att forskningsfältet är litet och studier kring slöjdens estetik och gestaltande, samt kunskapsmässiga, kommunikativa egenskaper har länge saknats.

Aulin-Gråhamn (2004:31) ifrågasätter benämningen ”praktisk-estetiska ämnen” i skolan och väljer därför att skriva begreppet inom citattecken. Hon menar att det finns ”estetiska perspektiv” på all undervisning och alla ämnen i skolan. Hon tänker att förmodligen är det inte det ”praktisk-estetiska ämnena” som är marginaliserade utan snarare meningsskapandet. Vi kan i ovannämnda studier se, att lyfts estetikens djupare funktioner inte fram är det svårt för eleven att se nyttan och meningen med slöjd och estetik i skolan. Estetiken får då en funktion av ett andningshål i relation till andra ämnen och många styrkor och fördelar går förlorade, som t ex estetik som en form av ett uttrycksmedel, främjande av kunskapsinhämtning eller att bidra till en ”annan glädje” hos eleven.

2.3 Kulturella uttrycksformer

Här kommer en redogörelse kring kultur och populärkultur i skolan och i slöjddämnet. Därefter lyfts slöjd fram som ett uttrycksmedel och att vara identitetskapande för eleven.

2.3.1 Kultur

Kultur betyder bildning eller odling och är i vid mening en verksamhet som är skapat av människan (Nationalencyklopedin, 2010b). Vanligtvis används ordet i bemärkelsen ”andlig odling” och innebär då en aktivitet som vi gör för nöjes skull eller för att få någon upplevelse och inte för att det är livsnödvändigt. Vanliga associationer till kultur är musik, konst, litteratur och levnadssätt. Enligt Borg (2001:14) har slöjddämnet inte sammankopplats med kulturella frågor likt bild och musik och det tror hon beror på att många fortfarande tänker på ämnet i sin historiska kontext, då slöjden syftade till att fostra eleverna till deras framtida vuxenliv där tillverkning och underhåll av bruksföremål var centralt. Däremot visar Borgs studie på att slöjdlärare ser sin yrkesroll som ”kulturbärare” (2001:106). De lärare hon intervjuat ansåg att de gjorde en ”kulturgärning” när de förmedlade tidigare generationers tillverkningstekniker, materialkunskap och slöjdföremål. Studien visar också på att slöjdföremålen har en stark roll som ”kulturförmedlare” då före detta slöjdelever vittnar om betydelsen av att kunna behärska samma tekniker som äldre familjemedlemmar (2001:161f). Samtal uppstår då över generationsgränserna och eleven känner kulturell samhörighet med familjen. Kunskapen blir för den yngre även ett kvitto att ha nått upp till samma nivå som de äldre.

Borg (2001:163) diskuterar vems och vilket kulturarv det är som skolan förmedlar genom läraren och slöjdföremålen. Hon nämner att man kan dela upp kulturen i en *spontan barnkultur* och en *institutionaliserad skolkultur* och menar att det behövs en balans däremellan. Om skolkulturen dominerar kan den enskilda elevens identitet komma i skymundan och försvagas, vilket i sin tur kan hindra elevens lärande. Att ha kännedom om barn och ungdomskulturen är därför av stor vikt när man arbetar som lärare, för att kunna sammanlänka de båda kulturformerna. Då eleven arbetar utifrån en egen idé och själv planerar och gör sina val under arbetets gång innehåller slöjddämnet även en ”kulturproduktion” i form av elevens personliga estetiska uttryck. En av många styrkor i att eleven själv har formulerat sin uppgift är då också att eleven lättare kan värdera sitt resultat och uttryck efter sina egna kulturella normer (Borg 2001:117). Utformar däremot slöjdläraren arbetsuppgiften, får eleven svårare att bedöma sitt resultat.

2.3.2 Populärkultur

Skolan har ofta haft svårigheter att vara uppdaterad i elevernas förståelsemodeller och kulturella uttryck och symboler (Sernhede, 2006:11f). Många inom skolan har en vision att hålla skolan aktuell gentemot de ungas vardag, men skolan har uppenbara problem att hinna med i den snabba takt som råder i samhället. Sernhede menar att skolan kämpar med en legitimitetsproblematik mot populärkulturen. I den striden är det vanligt att lärarna väljer mellan att med fasa ta avstånd från populärkulturen eller att med avund och fascination ta in populär- och ungdomskulturen innanför skolans väggar och ramar. Bristen på skolans legitimitet beror bland annat på svårigheter att ständigt vara uppdaterad, men också många gånger på grund av ett ointresse för elevernas egen kultur. Skolan har tidigare varit en institution med en given uppgift att förmedla samhällets kulturarv vidare. Idag kan vi inte längre undervisa i vad som är sant och falskt, rätt eller fel och skolan har tappat sitt kunskapsmonopol och då även som kulturförmedlare. Sernhede diskuterar inte OM skolan ska ta in populärkulturen eller inte, utan HUR vi ska förhålla oss till det. Han menar att vi måste

ha kunskap om och respektera de ungas kulturer, men att det inte är samma sak som att låta den styra. Det finns positiva aspekter på att skolan inte är identisk med elevernas vardag, då skolans uppgift istället blir att hjälpa eleverna att möta och hantera det ”främmande” som ständigt uppstår i det förändliga samhället. Enligt Thavenius (2004c:231) råder i dagens senmoderna samhälle en *kulturell friställning*. Vi föds inte i lika stor utsträckning in i färdiga mönster, som tidigare. Vi möts hela tiden av en rad valmöjligheter och förväntas ta individuella beslut för att kunna ta oss fram genom ett pluralistiskt samhälle. Det ger människan frihet, men kan också innebära osäkerhet och ett förlorande av trygghet. Thavenius frågar då vad det är för bildning skolan bör ge till dagens ”samhälle med kulturellt friställda individer”.

I en vardaglig samhällsdebatt om kulturarv och kulturell norm, samt i skolan finns en *normativ* kultursyn där man menar att kulturen *är* gemenskap och *skapar* gemenskap. (Thavenius, 2004a:88f). Ord som förekommer i sammanhanget är ofta ”gemenskap, stabilitet och positiv kraft” (2004a:90). Det är ord som klingar positivt, men medför då att motsatsen, det som är föränderligt och nytt t ex ungdomskulturen, blir till något negativt i samhällsdebatten. Många inom skolan har nästan sett populärkulturen som något fult och lite av ett hot mot den normativa kultursynen, men då skolan nu fått ett nytt uppdrag gentemot det föränderliga samhället lyfter den kommande kursplanen i slöjd (Lgr11:87f) fram arbetsområden kring symboler och färger inom barn- och ungdomskulturen, samt hur mode och trender påverkar oss.

2.3.3 Uttryck och identitetskapande genom att slöjda

Begreppet *uttryck* används i många sammanhang, men om man talar om ett föremåls uttryck, exempelvis ett slöjdföremål, avses dess estetiska karaktär eller föremålets känslökaraktär i sin helhet (Nationalencyklopedin 2010c). Uttrycket är varken en egenskap eller en känsla hos konstnären (eleven) eller betraktaren utan känslöinnehållet finns i själva föremålet. Det innebär att konstnären kan med hjälp av färg, form och material skapa ett uttryck av t ex glädje, utan att konstnären själv är glad och utan att varje betraktare blir glad när han ser föremålet. Jederlund (2002:16f) talar om begreppet *språkliga uttryck*, vilket innefattar både verbalt och icke-verbalt språk. De språkliga uttrycken angränsar till kommunikationsbegreppet, som han förklarar bestå av en sändare och en mottagare. Det kan också vara samma person. Sändaren gestaltar något från sin egen inre verklighet till en gemensam yttre värld. Via perception tar mottagaren emot och erfar i sin tur en upplevelse. I övergången finns erfarenheter hos mottagaren, vilket påverkar och gör att slutprodukten förmodligen inte är en precis översättning av sändarens budskap. Enligt Jederlund är språkforskare överens om att ett kommunikationssätt inte kan stå i vägen för ett annat utan att olika språkliga uttryck, såväl verbala som ickeverbala, istället stärker och kompletterar varandra. Borg menar att: ”Slöjdföremålet är en kommunikation mellan slöjdaren och omgivningen” (2001:165), och kan också vara ett sätt för eleven att kommunicera med sig själv. Slöjdföremålet är då ett *språk* och har en ”icke-verbal symbolfunktion” (Borg 2001:166). Att slöjdspråket är ickeverbalt anser även Borg inte är någon brist utan ett komplement till andra språkliga uttryck.

Att slöjda kan innebära ”Att skapa sig själv” (Borg, 2001:164f). Eleven kan med sitt slöjdföremål testa sig själv gentemot vuxenvärlden. Eleven formger då ett slöjdarbete som till exempel uttrycker en egen stil eller har ett utseende som är motsatt det gängse eller traditionella och därefter inväntar omgivningens eller slöjdlärares reaktioner. Eleven blir här sedd och på något sätt bekräftad och kan välja att stå för sitt uttryck eller att ändra sin åsikt. Ett identitetskapande blir extra påtagligt då eleven syr ett klädesplagg i slöjden. Kläder bär vi

dagligen och Johansson (2002:15) beskriver kläderna som ett ”materialiserat språk och ett visuellt kommunikationsmedel”. I arbetsprocessen med ett klädesplagg i slöjden kan eleven uttrycka sina egna idéer och t ex sy något som ingen annan har. Eleven har här en frihet att välja hur han eller hon vill bli sedd och uppfattad (Borg 1001:98). Med kläder kan eleven förstärka eller tona ned ålder, kön eller social tillhörighet och eleven kan uttrycka sin livsstil, sociala gemenskap eller också proklamera ett avståndstagande från en grupp (Johansson 2002:15). Frågor som rör hur kroppen ska framhävas eller döljas är också ställningstagande som eleven kan påverka (Borg, 2001:165). Det är tankar och funderingar som är vanligt förekommande hos en elev i tonåren. I slöjdande finns även många olika känslöstämningar inbyggda. Det kan vara lust, spänning, förväntan, triumf, men också besvikelse, leda och ilska (Borg 2001:97). Studier visar på att eleven känner en stolthet, tillfredsställelse och glädje när de har slutfört sitt slöjdarbete och får visa upp det i hemmet (Borg 2001:164). Slöjdföremålet blir då ett konkret bevis på elevens prestation inför andra. Det bli även en bekräftelse för eleven själv, vilket styrker elevens självförtroende och identitet.

Både Jederlund och Borg menar att man kan kommunicera med hjälp av många olika uttrycksmedel och att de olika språken kompletterar varandra. Borg lyfter fram slöjddandet som ett exempel på en form av uttrycksmedel och språk. Att slöjda personliga kläder kan därmed innebära att uttrycka sig själv och sin identitet. I kommande kursplan i slöjd (Lgr11:85f) anges att eleven ska få verktyg i att utveckla sin förmåga att tolka, samt med hjälp av färg, form och material påverka slöjdföremåls kulturella och estetisk uttryck. Arbetsområden rör också etnisk och kulturell identitet, samt hur mode och trender påverkar individen.

3. Syfte och problemformulering

Utifrån ovan diskuterade teorier om estetiska och kulturella uttrycksformer väcks frågor kring den kommande kursplanen i slöjd. Dessa kan sägas utgöra syfte och problemformulering i denna studie. På ett övergripande plan är syftet att undersöka hur några slöjdlärare resonerar kring ett av slöjdens kunskapsområden i kommande kursplan, Lgr11: ”Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer”. Mer precist har jag frågat mig:

- Vad innebär estetiska och kulturella uttrycksformer i slöjden?
- Hur kan man arbeta med slöjd som ett uttrycksmedel?
- Hur kan man arbeta med estetiska och kulturella uttrycksformer, som ett verktyg för identitetskapande?
- Hur kan elevernas kunskaper och förmågor i kunskapsområdet bedömas?

4. Metod

4.1 Fokusgrupp som metodval

För att fånga lärares resonemang och tankegångar kring ett av slöjdens kunskapsområden i den nya läroplanen, vilket är ”slöjdens estetiska och kulturella uttryck”, passar det bra att använda sig av en fokusgruppintervju. En fokusgrupp innebär att en *grupp* är samlade för ett bestämt syfte, gruppens samtal *fokuserar* kring ett givet ämne och i gruppen finns en utnämnd samtalsledare som har en styrande roll (Esaiasson, 2007:361f). Styrkorna med en sådan grupp är att det kan födas nya tankar, idéer och reflektioner mellan deltagarna under samtalets gång, vilket är fruktbart för studien och i det här fallet även för deltagarna, det vill säga lärarna. Wibeck (2000:40) beskriver att inom fokusgruppen finns det utrymme för en ”livfull mellanmänsklig dynamik”. Med tanke på studiens fokus och på det faktum att läroplanen ännu inte har satts i verket är det lämpligt att välja just denna metod då den inbjuder till reflektion om det som ska komma.

När man arbetar med en fokusgrupp är det viktigt att vara medveten om att det är gruppens tankar och idéer som studeras och inte de enskilda deltagarnas (Esaiasson, 2007:362). Studien visar resultatet av hur deltagarna tänker tillsammans eftersom de kan påverka varandra på olika sätt. Deltagarna kan under samtalets gång ändra sin uppfattning då de får ta del av de andra deltagarnas resonemang och det kan också innebära att deltagarna inte vågar säga sina åsikter eller tankar i gruppen (Wibeck 2000:40). Deltagarnas medvetenhet om att de är med i en forskningsstudie är också något som kan hämma dem i sina uttalanden, likaså att samtalet blir inspelat.

4.2 Urval och bortfall

Rekommendationer på antal deltagare i en fokusgrupp varierar (Halkier, 2000:32). Det beskrivs i litteraturen både fördelar och nackdelar med allt från 3-4 och 10-12 deltagare. Mitt urval för rekrytering till gruppen formades enligt en vanligt förekommande metod, som kallas ”snöbollsurval”, vilket innebär att en kontakt föder en annan kontakt (likt en snöboll som rullar vidare och växer) (Wibeck, 2010:68). Jag valde att inte ta hänsyn till deltagarnas ålder, kön, utbildning eller arbetserfarenhet, då studien inte syftar till något generaliserbart resultat.

Då jag befarade att det skulle vara en svår tid på året att samla ihop lärare valde jag att börja tillfråga lärarna på en skola där jag visste att det fanns tre stycken slöjdlärare på samma ställe. Jag mejlade dem ett brev med en kort förklaring av min studie (bilaga 1), samt ringde upp dem. För att utöka gruppen ringde och mejlade jag samtidigt ut till närliggande skolor i samma kommun, sammanlagt 12 slöjdlärare. Av dessa var de tre först nämnda slöjdlärarna villiga att ställa upp, ytterligare två var intresserade, men hade ont om tid, tre svarade nej via mejl, varav två långt senare efter att studien genomförts, två lärare vars administratör avböjde och två som inte svarade alls.

Då responsen var låg planerade jag om och försökte rekrytera deltagare i en annan kommun. Jag kontaktade via telefon slöjdlärare jag kände till från olika sammanhang, några var för mig redan kända, samt någon okänd. Halkier (2010:31) lyfter fördelar med att rekrytera deltagare från sitt eget sociala nätverk, som att personen då ofta känner sig tryggare, samt förpliktigade att ställa upp. Dock finns det även nackdelar som att deltagarna kan vara ovilliga att dela vissa

tankar eller saker, då de inte kan vara anonyma. Av de sex lärare jag kontaktade i den andra kommunen var fem intresserade, men hade ont om tid vilket gjorde att de inte kunde delta. En svarade inte alls.

Av de sammanlagt 18 slöjdlärarna som kontaktades var det tre stycken kvinnliga lärare som var villiga och hade möjlighet att ställa upp. Alla tre lärarna arbetade på samma skola och alla undervisade i hela slöjdämnet. Skolan ligger i ett mindre samhälle i Västra Götalandsregionen och hade ca 300 elever från årskurs 1-9. Lärarna var mellan 25-35 år och hade arbetat mellan 1-5 år som lärare. Alla tre var utbildade vid Göteborgs universitets slöjdlärodbildning, vilket bland annat innebär att man utbildas i hela slöjdämnet utan uppdelning i trä- och textilslöjd.

4.3 Etiska principer

Brevet som skickades ut vid rekryteringen informerade om studiens syfte och om vad informationen skulle användas till, för att medvetengöra innebörden av lärarnas deltagande (Halkier, 2010:60f). De tillfrågade deltagarna fick också veta att fokusgruppen skulle bli ljudinspelad, men att deltagarna skulle förbli anonyma, att jag så långt som möjligt skulle försöka dölja deltagarnas identitet.

Innan genomförandet av fokusgruppen upprepades informationen och här förtydligades att det endast var jag som skulle lyssna på ljudfilen och att fokusgruppens medlemmar när som helst fick lov avbryta sitt deltagande.

4.4 Genomförande

Jag valde att inte göra någon pilotstudie på grund av tiden och studiens omfattning. Frågeställningarna som stod som samtalsunderlag reviderades däremot flera gånger i samband med litteraturläsningen kring metodteori.

Fokusgruppen genomfördes på deltagarnas skola, vilket var en fördel då deltagarna förmodligen kände sig mer bekväma än om samtalet hållits till i universitets lokaler och styrker studiens validitet (Wibeck, 2000:121). Att vara på en ”ämnesrelevant” plats kan också vara till fördel då det inbjuder deltagarna till samtal kring det gälland ämnet (Halkier 2010:35).

Samtalet inleddes med en kort presentation av syftet med arbetet, samt att jag delade ut ett papper till varje deltagare där syftet och några frågeställningar var beskrivna (bilaga 2). Därefter förklarade jag varför jag valt att genomföra en fokusgrupp. Jag försökte tydliggöra att samtalet inte var tänkt som en ”klassisk” intervju med frågor och svar utan att jag var intresserad av deltagarnas tankar och inte förväntade mig några färdiga lösningar. Som samtalsunderlag hade jag skrivit ut och sammanställt utdrag ur den kommande kursplanen, Lgr11 (bilaga 3) till var och en av deltagarna. Som moderator hade jag också ett antal frågor som stöd (bilaga 4), men som jag inte följde exakt utan flikade in med då samtalet avtog. Fokusgruppen pågick i cirka en timma och under samtalets gång fikade vi, för att försöka bidra till en mer avslappnad atmosfär.

Samtalets spelades in med hjälp av en dator, placerad på bordet. Ljudfilen transkriberades till text och allt material finns bevarat.

5. Resultat

5.1 Bearbetning av resultat

Samtalet sorterades i olika ämneskategorier utifrån studiens frågeställningar. Först togs gruppens dialoger fram som rörde en begreppsdefinition av *estetiska* samt *kulturella uttryck*. Samtalsämnen som mer konkret handlade om kursplaner fick rubriken *styrdokument*. Lärarnas resonemang kring lektionsupplägg och förhållningssätt, elevens lärande, barn och ungdomskultur samt identitetskapande blev sorterat under *undervisning*. Samtal kring *bedömning* blev en ämnesgrupp och slutligen samlades lärarnas tankar kring *eventuella svårigheter och hinder i undervisningen* med arbetet utifrån den kommande läroplanen.

I resultatredovisningen har lärarna getts fiktiva namn som börjar på A, B, och C. I studien heter nu lärarna Anna, Britta och Carin. Samtalsledare/ moderatorn benämns med M. Även platser, namn och andra faktorer som kan identifiera deltagarna har ändrats.

5.2 Estetiska uttryck

För att kunna diskutera kunskapsområdet, är vi i inledningsskedet av samtalet tvungna att definiera några begrepp. Jag frågar gruppen vad *estetiska uttryck* innebär för dem.

Anna – För mig handlar det ju om att eleverna på något sätt skapar någonting, alltså att, att det är någon tanke kring val av färg eller tanke kring..., inte bara liksom en reproduktion av något som man sett... o ska göra samma eller liksom, utan att, att det är något som kommer inifrån eleven lite, det här vill jag, så... som en personli...

Carin – Uttrycka någonting, lite också

A – Uttrycka, ja, precis uttrycka någonting

C – eller bara få det så snyggt som man vill ha det, eller liksom... ja...

A – intentionen kommer från eleven och då blir det ett uttryck i de. Så.

C – Mm

Britta – Och att man också gör, eller tänker OM att när man kommer till en punkt att det här blir ju inte bra, jag gör så här istället, att det också är en del i det, att dom ... ee inser lite själv, amen att det där gick ju inte bra... prova jag det här i stället så kanske det blir ett annat uttryck på det.

A –mm

För gruppen betyder estetiska uttryck att man skapar något och gör medvetna val kring färg och form. De menar att det inte ska vara en kopia av något, utan det handlar om att uttrycka något personligt, något som kommer inifrån. Att intentionen kommer från eleven. Britta tillägger att det handlar om att man ska kunna reflektera över hur ens olika val påverkar uttrycket och här tolkar jag att hon syftar på val av färg och form i skapandeprocessen.

Senare i samtalet kommer gruppen tillbaka till definitionsfasen då det pratar om vikten av att göra eleverna medvetna. Lärarna säger att de själva tycker att det är svårt att definiera *estetiska uttryck*, vilket de ser som ett problem då de ska förmedla det till eleverna. Här nedan resonerar de vidare om ordets betydelse.

A – men egentligen är det inte komplicerat, det handlar bara om att dom ska skapa helt enkelt, o det är det dom gör här på något vis..., nån sort skapande

C – Jag tror många, att det första många tänker på estetisk, då ska det ju vara snyggt o

A – Ja just det

- C – o alltså estetiskt tilltalande
- B – Mm precis,
- C – o då är det det snygga, eller så, men det kan ju lika gärna vara fult, eller jaa
- B – mm
- A – Den intention som finns på något vis
- C – aa
- A – att den blir uttryckt
- C – mm

Anna menar att man inte behöver krångla till det så mycket, utan att hon tänker att estetiska uttryck handlar om att skapa. Carin väcker tanken kring huruvida det estetiska måste vara något fint eller inte och lyfter fram uttrycket ”estetisk tilltalande”. Här kommer gruppen fram till att det estetiska inte behöver vara snyggt, utan lika gärna kan vara fult, då de menar att det handlar om att den intuition som finns blir uttryckt.

5.3 Kulturella uttryck

Jag frågar vad gruppen tänker kring betydelsen av *kulturella uttryck*.

- C – Då tänker jag, jag tänker olika länder, det är det jag tänker i första hand, liksom olika kulturer olika traditioner och så, fast det kan ju va, ja allt ifrån hur man le... eller liksom...
- B – Jag tycker att det är jättesvårt begrepp från början liksom...
- A – Ja, som kan vara jättebrett också egentligen. Det kan ju vara en kultur i hur man gör..., i hur man fingervirkar
- C – Mm
- A – Vissa gör på ett sett, vissa på ett annat, eller börjar på ett sett, liksom...
- C – eller färger och former o... sånt där kan det ju också va

Gruppen anser att kulturella uttryck är ett brett begrepp med flera olika betydelser. Carins första tanke är att kultur har något med länder att göra. Hon nämner olika kulturer och traditioner och senare lyfter hon även färger och former. Anna menar att det kan handla om olika metoder/ arbetsätt och hon tar fingervirkning som exempel, att det finns olika kulturella tekniker för fingervirkning.

Britta säger att begreppet är svårt. Hon utvecklar senare sitt resonemang och säger att begreppet är svårttolkat och att hon tror att de kommer att se olika ut på olika skolor. Hon tror att på de skolor där eleverna har olika kulturell bakgrund är det lättare att arbeta med kulturella uttryck, än vad det är på deras skola. Men samtidigt tänker gruppen att det är extra viktigt med mötet av andra kulturer för eleverna på deras skola. Carin uttrycker att eleverna behöver ”Lite ny input, liksom”.

Anna tillägger också att hon tänker att kultur kan handla om mode och trender.

- A – Jag tänker att kultur också kan handla om så här trender o mode, att det ligger en viss kultur på denna skolan att göra, vad det nu kan vara...
- C – Mössor
- A + B – Fleece mössor!
- Alla skrattar*
- B – Börjar en, så kommer alla efter sen
- A+ C – Ja
- C – Men då blir det ju också en kultur
- A – Mm

I samtalet kommer gruppen på att det finns en rådande *kultur* på skolan att sy fleecemössor. Något som en elev börjat med och flera sedan tagit efter.

Utifrån slöjddämnets kursplan i Lgr11, funderar de vidare på om det handlar om att jobba med kulturella uttrycksformer hela tiden, att det konstant finns med i undervisningen eller om det ska ske mer i form av nedslag. Återigen uttrycker det svårigheter i tolkningen av kursplanen, och dess begrepp och Carin efterlyser en ordlista och gruppen instämmer.

5.4 Styrdokument

5.4.1 Det ”centrala innehållet”

Som samtalsunderlag finns en utskrift på ett sammanställt utdrag ur den kommande kursplanen, Lgr11 (bilaga 4). Här finns det ”centrala innehållet” i kunskapsområdet i ”slöjden estetiska och kulturella uttrycksformer” presenterat i olika stadier.

Jag ber lärarna att läsa igenom innehållet och frågar vad de får för tankar. Det första gruppen gör är att summera och tillsammans tolka ut fyra begrepp ur det ”centrala innehållet” i kursplanen för slöjd i Lgr11. De säger: kulturellt, färg o form, egen formgivning och mode och trender. De tycker att skillnaden är liten mellan de olika stadierna 1-3, 4-6, samt 7-9. De tycker att innehållet är ungefär det samma, men att det är beskrivet med lite olika ord. Britta stannar upp vid den första punkten ”Berättelser som inspirationskällor och förebilder för egna idéer och skapande”. Hon tycker att den skiljer sig från de andra formuleringarna och menar att just den punkten är väldigt specifikt utformad och lite ”märkligt” att den finns med. Anna tror att det beror på att man inte så ofta har slöjd i årskurs 1-2 utan ska kunna jobba med slöjden i klassrummet och kanske då tillsammans med sagor och berättelser. De tror att det kommer att bli svårt att hinna med allt i 3:an. De menar att det då är så mycket annat de vill lära eleverna, som exempel räknar det upp elevernas motorik, verktygens namn och symaskinen.

Flera gånger återkommer gruppen till att de tycker att den kommande kursplanen är tolkningsbar. De diskuterar även slöjdbegreppet i ”Slöjdens estetiska och kulturella uttryck”. De frågar sig vad *slöjdens* innebär? Handlar det om skolslöjd eller slöjd över lag, som då innebär hantverk?

5.4.2 Jämförelse av tidigare kursplaner

Gruppen jämför Lgr11 med kpl2000, och tycker att den kommande kursplanen generellt är mer specifik, men samtidigt tolkningsbar. De upplever Lgr11 lite som en ”avprickningslista” och tycker att den är tillbaka till den gamla målstyrda läroplanen. Anna tycker att strävansmålen har försvunnit och att det nu gäller mer att göra det som står. De tror att det ”fria”, som elevernas egna idéer kan försvinna lite, vilket de tycker är synd. Samtidigt säger Britta att det finns både för och nackdelar med det. Det fria passar ju inte alla. En del elever tycker att det är jättejobbigt och svårt.

De resonerar åter igen kring begreppet kulturella uttryck och jämför det med den gällande kursplanen där det står ”kulturarv och slöjdtraditioner” (kpl2000).

C – Jag tycker att kulturarv o slöjdtraditioner, då är det mer inriktat på det svenska, liksom, det är mer..., så uppfattar jag det.

B – Mm

C – Kulturellt, då är det mer att man tar in allt, tycker jag att det låter som.

- A – Det kan ju vara en kultur..., kultur från andra länder eller ungdomskultur.
C – Ja, det känns beredare på något sätt

Carin tolkar ”kulturarv o slöjdtraditioner”, som det står i kpl2000, som att det syftar mer till det svenska, medan ”kulturellt” innefattar allt. Anna fyller i med ”länder och ungdomskulturer”. De menar att Lgr11:s formulering är bredare. Britta tillägger att hon alltid tyckt att det är svårt att veta vad slöjdtraditioner innebär och hur man som lärare ska undervisa i det strävansmål.

5.4.3 Syftet med det nya kunskapsområdet

Jag frågar gruppen vad de tror skolverket, som tagit fram den nya kursplanen för slöjd i Lgr11, haft för syfte med kunskapsområdet ”slöjden estetiska och kulturella uttryck”.

- C – Uttrycka sig, tror jag, genom skapande arbete
A – Aa, jag tror det handlar mycket om uttryck
B – Jag tänker också ... eee, respekt för hantverket, att dom ska liksom ha, e, att det är så, att det går tillbaka så otroligt lång tillbaka i tiden, att det alltid har funnits också... Em, Tänker att det får en liten krock till hur det är idag också, men så här slit o släng..
A – Mm
C – Men tänker du på det kulturella eller estetiska då?
B – Ja, jag tänker på det kulturella där, att e ..., just med traditioner, att...
C – det är viktigt på något sätt
B – Mmm
kort paus
C – Aa
A – bevara kunskap som har funnits
B – Mm, mm
A – o lära sig... (nått nytt) (*svårt att höra*) eller gammalt, fast lära sig de...
C – O det tror jag är viktigt, att det blir, alltså tydligare för eleverna, för många är det ju bara det där nya, att bara göra saker hela tiden, men de vet inte varför
A+ B – Nä

Carin och Anna tror att syftet med kunskapsområdet är att eleverna ska lära sig att uttrycka sig, genom att skapa. Britta fokuserar på det kulturella och svarar att hon tänker att det handlar om att lyfta fram hantverket med dess gedigna historia som motsats till dagens ”slit och släng”. Anna tillägger att bevarandet av äldre kunskap och Carin poängterar att det är viktigt att eleverna är medvetna om varför de gör saker, mot att de kanske annars bara producerar.

5.5 Undervisning

5.5.1 Medvetenhet och meningsskapande

Gruppen belyser flera gånger vikten av elevens medvetenhet. De lyfter fram att elevens ska göra medvetna val i sin slöjdprocess, men också att eleverna är medvetna om slöjdens innehåll och olika delar. De refererar till dagens gällande kursplan där slöjdtraditioner är en sådan del.

Carin tar en studie som exempel, som visade på att slöjdlärare ansåg att de jobbade med slöjdtraditioner, men inte eleverna. Att eleverna inte ens kände till begreppen. I studien hade en lärare uttryckt att stickning är ett stort kulturarv och något som alla elever provar på och på så sätt ansåg läraren att alla får med slöjdtraditionerna i undervisningen. Här ifrågasatte Carin om det då ”gills”, om inte eleverna visste om det. I samband med detta berättade Britta att hon

brukar säga till sina elever att de håller på med slöjdtraditioner hela tiden. ”Att det är det vi gör på slöjden”. Hon får samtidigt en tankeställare av Carin om eleverna verkligen är medvetna om det.

Jag frågar om eleverna alltid ska vara medvetna om alla begrepp. Är det självklart att de då också är medvetna om betydelsen, innebörden av begreppet och varför de ska göra det? Carin svarar, att när det gäller slöjdtraditionerna tycker eleverna att det är lite ”mormorsvarning”. Britta tycker inte att eleverna förstår betydelsen riktigt, hon tror inte att de är där än. Hon berättar att hon då och då får kommentarer av eleverna, att de lika gärna kan köpa det på IKEA, eller ringa mamma när de ska sy gardiner. Gruppen anser att de kanske inte kan förvänta sig så mycket mer av eleverna, då de är så unga. De äldsta går bara i nian och är tonåringar ...

5.5.2 Barn- och ungdomskultur och identitetskapande

Vi samtalar om det estetiska och kulturella uttrycken och jag frågar lärarna om de tycker att eleverna har personliga uttryck på sina slöjdföremål idag. Det tycker att det varierar, men att niorna är väldigt duktiga på att göra ”sitt eget”. Britta upplever att många vill sy modekläder som de sett i butiker och anser att det då inte riktigt är deras eget uttryck eftersom att det är en idé som de har snott. Samtidigt tycker hon att eleverna lär sig mycket på att lösa problem som uppstår, då det inte finns någon färdig mönster och arbetsbeskrivning i skolan. Samt att de fortfarande kan göra vissa egna val, som gör slöjdföremålet till elevens egna. Carin besvarar det med att säga att hon tycker att det är kulturellt. Att det handlar om ”moderna trender”. Gruppen instämmer.

De berättar att de brukar försöka lyssna till elevernas önskemål när de köper in material, vilket de gör i början av terminen och en gång mitt i. Särskilt vill de ge niorna förmånen att få välja och beställa hem tyg om det vill ha något speciellt till sitt slöjdarbete.

Under samtalets gång delger de varandra och mig olika exempel på projekt som de jobbat med eleverna med under åren. Anna och Britta berättar att de gav niorna till uppgift att göra skrin som på något sätt skulle symbolisera elevernas personlighet. Det tyckte det blev lyckat då skrinen blev mycket personliga och tydliga. Carin berättar om sina ”Fulmonster”, som hon gjort med några lägre klasser. Det är som små mjuka figurer med en tillhörande berättelse till. En berättelse som bland annat beskriver figurens karaktärsdrag och historia. Britta berättar också om att eleverna i åttan nyligen gjort nyckelskåp, vilket hon uttrycker att hon egentligen tycker är ganska tråkigt. Den här gången hade hon tryck på inför eleverna att skåpen skulle bli olika och egna och det hade verkligen blivit 45 stycken olika nyckelskåp. Anna uttrycker att hon tycker att det är extra många individualister på skolan. Hon tycker ofta att de vill göra på sitt sätt.

Jag frågar om de tror att slöjden kan hjälpa eleverna att styrka deras identitet, när de får utrymme för att ta fram deras egna uttryck.

A – Det tror jag.

C – Det tror jag absolut.

B – Det tror jag med. Jag tycker att man ser på dom när de är stolta över det de gjort.

A – Aa.

C – o när de använder de, det är roligt!

Lärarna är överens om att de tror att det kan främja elevernas identitetskapande genom att slöjda. Det talar om en stolthet som de tycker att de kan se hos eleverna, vilket glädjer dem.

Carin lyfter också fram att det är viktigt att eleverna får visa upp det som de gjort. Britta håller med och menar också att det kan få vara till inspiration för andra.

5.6 Bedömning

5.6.1 Bedömning av det personliga uttrycket

Vi pratar också om bedömning och jag frågar lärarna hur det tycker att det är att bedöma elevernas *personliga* uttryck.

A – Det är det svåraste att bedöma,

B + C – Aaa

A – Men på nått sätt så...

B – Det är ju det att jag tror att man är väldigt processinriktad, hur gjorde eleven när det blev fel, tog den nytt beslut eller hur gjorde den. O vad det som gjorde att det blev bra resultat eller vad var det som gjord etta det blev lite mindre bra..... aaa, men jag tycker oftast så är dom ganska medvetna själva. Men kan liksom, ”Är du själv nöjd?” ”Nää det är jag inte.” ”Ok o, varför är du inte själv nöjd?” ...

M – Är dom ärliga då?

B – Ja, jag tycker att...

C – Fast INTE alla riktigt.

B – Fast jag tycker att dom flesta oftast..., fast vissa kanske man verkligen vet, förstår att här ljuger du, liksom. Du är inte nöjd...

C – Aa, dom vill liksom bara lägga bort det dom har gjort

B – Aa..., men överlag tycker jag ändå att de är väldigt bra på att värdera sig själva. O de vet ungefär hur de ligger till o..., men sen finns det så klart undantag, absolut.

Gruppens första reaktion är att det estetiska uttrycket är det svåraste att bedöma. Därefter förklarar Britta att hon fokuserar på processen och hur medveten eleven är om resultatet och hur det blev så, när hon ska bedöma dem. Jag, som moderator frågar då om eleverna är ärliga. Britta svarar att det är de, men Carin protesterar. Carin menar att ibland säger eleverna att de är nöjda för att de vill lägga undan det som de gjort och gå vidare. Britta summerar med att överlag tycker hon att de är väldigt duktiga på självvärdering, men att det finns undantag. Carin har inte arbetat lika länge på skolan och tycker att det är svårare att veta hur medvetna val eleverna gör, då hon inte hunnit lära känna dem så väl. Anna lyfter då upp betydelsen av dokumentation. Hon säger att man kan gå på vad eleverna skrivit i sin utvärdering angående hur de tänkt och hur de gjort. Hon poängterar att hon inte kan avgöra vad som är fult eller snyggt, men om eleven skrivit i sin utvärdering att ”Jag ville att den skulle vara spetsig, därför att...”, har de haft en tanke bakom det de har gjort. Carin tillägger att man då kan se om eleven fått det som han eller hon ville, eller inte.

5.7 Eventuella svårigheter och hinder i undervisningen

Lärarna resonerar kring hur det ska undervisa i det nya kunskapsområdet. Britta ifrågasätter skeptiskt hur man ska få tag på andra kulturers hantverk. Carin föreslår (lite ironiskt och med ett skratt) att man kan titta på film. Britta lyfter själv fram fler olika idéer, men ser många svårigheter och menar att det förutsätter mycket att skolan har resurser. Hon säger att man skulle kunna använda sig av internet, men att de saknar utrustning. Hon föreslår olika museibesök, men vilket också kräver en viss ekonomi och resurser. Ironiskt tillägger hon att man kanske bör resa utomlands och köpa med sig hantverk för egna pengar eller att gå någon kurs på fritiden. Gruppen instämmer och Carin efterlyser någon fortbildning. Anna berättar

om en sommarkurs i afrikanskt tryck, som hon gått för flera år sedan. Likaså Britta och Carin hänvisar till en afrikans hantverksteknik i batik, som de lärt sig på deras lärarutbildning, men menar att det är svårt att genomföra i skolan på grund av tidsbegränsningar i schemat. De funderar över om det kanske är lite för låsta i skolans form.

Britta ser också en svårighet hos sig själv. Hon berättar att hon påverkas av att se elevernas skaparglädje och iver när de jobbar med sina individuella slöjdföremål, att hon skulle ha svårt att planera in något annat moment. Hon föreställer sig att eleverna skulle säga. ”Jag vill göra klart mina grejer, jag vill ha slöjd, jag vill inte göra vaxbatik”.

Gruppen funderar också över hur man ska undervisa i ”Hur symboler och färger används inom barn- och ungdomskulturer och vad de signalerar”. Britta tror att det kommer att ställas lite andra krav, på henne som lärare, att vara uppdaterad och hänga med i barn- och ungdomskulturer. Hon ifrågasätter hur man ska hitta information, bra material och fakta om det. Lärarna ser också att skolans utbud av material ibland kan vara ett hinder. De tycker till exempel att tygurvalet idag kan begränsa eleverna och tror att det kan bli svårt att tillgodose ”mode och trender”, vilket de enligt den kommande kursplanen ska göra. De berättar att det beror på att skolan endast har tillåtelse att handla av en leverantör, vilket de tycker är tråkigt.

Anna uttrycker att hon känner sig stressad över att hinna med allt i den nya kursplanen, men under samtalets gång inser hon att hon tycker att mycket redan finns med i deras undervisning som de bedriver idag. Gruppen instämmer. Lärarna hoppas och önskar att de kommer att få möjlighet att samtala och diskutera med andra lärare från andra skolor kring den kommande kursplanen innan den träder i kraft.

6. Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

6.1.1 Innebörden av estetiska och kulturella uttrycksformer

Enligt lärarna i fokusgruppen innebär *estetiska uttryck* i slöjden att eleven skapar och uttrycker något med hjälp av medvetna val kring färg och form. Uttrycket ska inte vara en reproduktion av något befintligt, utan personligt och komma inifrån eleven. För Anna handlade estetsikt uttryck om att elevens intention ska komma till uttryck. Lärarnas beskrivning angränsar till ordets grekiska ursprunget som betyder det sinnliga (NE, 2010a). Lärarnas definition av estetik motsvarar även det estetikbegrepp som Thavenius (2004:97f) och Gustavssons (2006:25) kallar radikal estetik. Den estetik som handlar om att formulera och uttrycka personliga tankar, erfarenheter och kunskaper. Lärarna nämnde också att det är vanligt att många förknippar ”estetiskt tilltalande” med något vackert, men lärarna är överens om att det estetiska lika gärna kan vara något fult. Det estetiska handlar om att elevens känsla blir uttryckt. Att man associerar till något vackert förklarar Gustavsson (2006:16) bero på 1700-talets historia, då det estetiska syftade till de ”sköna konsterna”. Den betydelsen av estetik har enligt Åsen även funnits med i skolslöjden kring sekelskiftet (Åsén, 2006:111f). Då var estetik en kunskapsfråga och smakfostran hade en betydande och framträdande roll i flickskolan.

Begreppet *kulturella uttryck* tycker lärarna är svårt att definiera och menar att det kan ha olika betydelser. Det nämnde länder, kulturer och traditioner, färger och former och olika arbetsätt i slöjdtekniker. Britta uttryckte att hon trodde att undervisningen kommer att bli svårare på deras skola jämfört med en skola där eleverna har olika kulturell bakgrund. Indirekt definierade Britta här begreppet kultur som att det handlade om elevernas härkomst eller rötter. De kom även in på mode och trender vilket de också ansåg vara en kultur. Lärarna jämförde begreppet med dagens gällande kursplan där det står ”kulturarv och slöjdtraditioner” (kpl2000, sidangivelse saknas), som de berättade att de associerade till det ”svenska”. Kulturella uttryck definierade lärarna däremot som något bredare, allt från olika länder till ungdomskultur

Lärarna berättade om att det är vanligt att eleverna vill sy modekläder de sett i butiker. Här diskuterade lärarna huruvida eleven arbetade med sitt egna uttryck eller inte. Britta menade att det handlar om en reproduktion av en snodd idé, vilket går emot gruppens definition av estetik, men resonerade vidare kring att eleven själv kan vara med och påverka och göra vissa egna val. Carin lyfte då fram kulturaspekten utifrån att slöjdföremålet rör ”mode och trender”, vilket omnämns i Lgr11. Att lärarna låter eleverna arbeta utifrån sin egen idé samt sy modekläder visar att lärarna är öppna för att ta in populärkulturen innanför skolan väggar, vilket enligt Sernhede (2006:11f) inte alltid är en självklart. Han menar att skolan både kan ha ett ointresse för elevernas barn- och ungdomskultur, men också att skolan kämpar med en legitimitetsproblematik gentemot populärkulturen, på grund av svårigheten i att hinna med att vara uppdaterad. Utifrån lärarnas resonemang upplevs att lärarna har ett intresse, men att det ser svårigheter i att känna till allt nytt. De nämnde till exempel ett dilemma i att kunna tillgodose ”mode och trender”, vilket omnämns i Lgr11. Lärarna beskrev att de exempelvis försöker låta de äldre eleverna vara med vid materialköp, men att utbudet är begränsat vilket kommer att bli ett hinder. Samtidigt lyfter Sernhede (2006:13) en styrka i att inte var identisk med elevernas vardag, då de får lära sig att hantera det främmande. Det går i linje med det som Britta beskrev angående att skolan inte har mönster och arbetsbeskrivningar till alla

”modelföremål”, men menar att eleven då istället får lära sig problemlösning genom att göra egna mönster.

Studier visar på att slöjdlärare ser sin yrkesroll som ”kulturbärare” och slöjdföremålen som ”kulturförmedlare” (Borg 2001:106f). I motsats till detta skriver Sernhede (2006:13) att skolan idag inte längre kan undervisa i vad som är sant och falskt, rätt eller fel och har tappat sitt kunskapsmonopol och där med även som kulturförmedlare. Lärarna i min undersökning ser sin yrkesroll utifrån båda av dessa positioner, genom att de dels uttrycker medvetenhet om slöjdämnets kulturarvsfunktion, och dels viljan och behovet av att utgå från den barn och ungdomskultur som eleven lever i.

I inledningen beskrevs hur jag observerat olika skolor och grupper slöjdföremål över tid och rum och menade att de inte skiljer sig så mycket från varandra. Jag har under arbetets gång med denna studie funderat på om skolslöjden har skapat en egen kultur med egna stilideal. Är det så att skolan fortfarande bedriver en smakfostran genom de ”klassiska” idé- och mönsterpärmar, som så ofta träffas på i undervisningen i slöjdsalarna. Frågan är då om det är elevernas estetiska uttryck och kultur som skapas och förmedlas eller svenska skolans. I samtalet med lärarna i studien upplevde jag dock att idé- och mönsterpärmar hade en nedtonad och nästan obefintlig roll i undervisningen, vilket jag såg som något positivt i ljuset av min studies perspektiv.

6.1.2 Slöjd som uttrycksmedel och identitetskapande

Syftet med kunskapsrådet i Lgr11, tror lärarna bland annat är att eleverna ska lära sig att uttrycka sig med hjälp av att skapa. De berättade om några projekt de jobbat med tidigare, där eleven fått träna på att uttrycka sig genom att slöjda. Niorna hade tillverkat skrin där de skulle uttrycka sin personlighet och några yngre elever hade jobbat med ”fulmonster”, som beskrevs som små figurer med tillhörande berättelse med karaktärsdrag och historia. Här har då slöjdföremålen enligt Borg (2001:166) varit ett kommunikationsmedel i ”icke-verbal symbolfunktion”. Då slöjdandet är ett uttrycksmedel handlar det om kommunikationen mellan en sändare och mottagare (Jederlund 2002:16f). Lärarna är överens om att de tror att slöjden kan främja elevens identitetskapande när de får utrymme för att arbeta med uttryck. Och som tidigare beskrivet ger lärarna ofta eleverna utrymme att utgå från egen idé. Att slöjda de personliga skrinen är bland annat ett tydligt exempel på det Borg beskriver som: ”Att skapa sig själv” (2001:164). Borg menar också att identitetskapandet blir extra påtagligt vid klädsömnad, då eleven kan välja hur han eller hon vill bli sedd och uppfattat. Persson (2006:125f) uttrycker det som att det egna jaget då blir till ett estetiskt projekt och estetik i den bemärkelsen benämner han som marknadestetik.

I studien lyfter Carin fram att hon tror att det är viktigt att eleven får redovisa och visa upp det de har gjort. Studier bekräftar att eleven känner stolthet och tillfredsställelse när slöjdföremålet visas upp i hemmet (Borg 2001:97). En viktig förutsättning för att denna kommunikation ska fungera och att en stolthet och ett självförtroende ska infinna sig är dock att någon mottagare, gärna en vuxen, visar ett intresse och ger trovärdigt beröm. Frågan som kan ställas är om detta är fallet i dagens samhälle, med tanke på den ”slit-och-släng”-mentalitet som råder.

Ytterligare en aspekt på slöjdandet som uttrycksmedel är förmågan att *tolka* olika uttryck. I Lgr11 (Lgr11:85) finns beskrivet att eleven ska ges verktyg att utveckla sin förmåga att tolka slöjdens estetiska och kulturella uttryck. Det är dock inget som framkom i någon större bemärkelse i lärarnas samtal.

6.1.3 Resonemang kring undervisning i kunskapsområdet.

Lärarna i gruppen uttryckte att de tror att det kommer att krävas mer av dem som lärare vid slöjdundervisningen utifrån Lgr11. De nämnde bland annat att det kommer att fordras att de som lärare ständigt är uppdaterad i barn- och ungdomskulturen och Britta ifrågasatte då skeptiskt vart de ska få tag i information, material och fakta om det. Återigen stämmer Sernhedes (2006:11f) ord om att skolan har svårigheter i att vara aktualiserad gentemot samhället. Likaså ifrågasätter Britta vart de ska få tag i andra kulturers hantverk. Lärarna diskuterade kring olika förslag som museibesök och användning av internet, men menade att det förutsätter att det finns både mer resurser i ekonomi och modernare teknik för att kunna ta del av andra kulturer utanför skolans väggar. Lärarna berättade även att de kunde känna sig begränsade av skolans form och syftade då på att undervisningen måste kunna rymmas inom tidsramen schemat ger.

Lärarna upplevde den nya kursplanen, Lgr11, som en ”avprickningslista” och att den är mer specifikt formulerad än kpl2000. Anna berättade att hon kände sig stressad över att hinna med allt i sin undervisning och lärarna befarade att det fria, som elevernas egna idéer kan komma att försvinna. Lärarna uttryckte att det upplever att de är tillbaka till en mer regelstyrd läroplan. Britta lyfte fram att hon lätt påverkades av eleverna skaparglädje och iver att få jobba med sina individuella slöjdföremål och sa att hon skulle ha svårt att planera in andra nya moment i undervisningen, utifrån Lgr11. Hon föreställde sig ett exempel att eleverna skulle kunna säga. ”Jag vill göra klart mina grejer, jag vill ha slöjd, jag vill inte göra vaxbatik”. Hennes föreställning överensstämmer med den senaste nationella utvärderingen av slöjdamnet (Skolverket 2005:42) som visar på att eleverna känner lust och glädje inför ämnet, men har svårt att se nyttan och syftet med undervisningen. Likaså det Åsen (2006:115) menar att de ”praktisk-estetiska ämnena” ofta ses som en ett ”andningshål” gentemot andra ämnen. Den form av estetiken som har som funktion att göra skolvistelsen mer lättsam och lustfylld och utan djupare innehåll är den som Thavenius (2004:64f) och Gustavsson (2006:24f) benämner som modest estetik.

Att lyfta meningsskapandet i slöjden och komma bortom den modesta estetiken är alla lärarens ansvar. I fokusgruppsamtalet framgick att lärarna tänkte mycket på elevernas medvetenhet. Flera gånger i samtalet lyftes vikten av elevernas medvetenhet och kännedom om slöjden innehåll och olika delar. De diskuterade dagens gällande kursplan kring kulturarv och ifrågasätta om man har berört till exempel kulturarva bara genom att sticka, utan att prata med eleverna om att det är ett kulturarv. En av lärarna berättade att hon brukade säga till sina elever att de håller på med kulturarv hela tiden på slöjden, men fick då en tankeställare av gruppen kring medvetenheten. Det framkom också i samtalet att eleverna inte alltid är medvetna om betydelsen och innebörden av de olika begreppen även att det känner till dem. Carin berättade att eleverna anser att det är lite ”mormorsvarning” på slöjdtraditionerna, vilket skildrar den legitimationsproblematik Sernhede (2006:11f) menar att skolan har gentemot populärkulturen. Britta höll med och menade att de också ofta fick kommentarer som att slöjdföremålet lika gärna kunde köpas på IKEA. Här syns återigen den nationella utvärderingens resultat (Skolverket 2005:42) i att eleverna har svårt att se värdet och meningen med slöjdundervisningen. Aulin-Gråhamn (2004:31) diskuterar även hon meningsskapandet. Hon hänvisar till att de ”praktisk-estetiska ämnena” är marginaliserade i skolan, (vilket även Thavenius (2004a:64f) skriver om), och menar här att det förmodligen inte är dessa skolämnen som är marginaliserade utan meningsskapandet. Detta, sammantaget med mina resultat i denna studie, visar på att det – i linje med Thavenius (2004a:65f) resonemang – finns en dominans av det modesta estetiska uttrycket i dagens skola.

6.1.4 Bedömning av elevernas förmågor i kunskapsområdet

Frågan om bedömning visar sig intressant i sammanhanget, genom skillnaden som råder mellan att bedöma elevens personliga uttryck å ena sidan, och det bredare estetiska och kulturella uttrycket å den andra. Att bedöma om ett slöjdföremål är "rätt" enligt en kulturell mall (exempelvis samiskt hanverk) anser jag är betydligt enklare än att bedöma uttrycket i ett föremål där eleven fått uttrycka sin personlighet. I ett personligt uttryck kan inga rätt eller fel finnas, utan här är det viktigt att lyssna till elevens egna tankar, föreställningar, åsikter och normer.

Då fokusgruppen diskuterade bedömning uttryckte lärarna likaså att ett av de svåraste momenten är just att bedöma elevernas personliga uttryck. Lärarna i fokusgruppen besitter dock en professionell lösning på problemet. Det lyfte i samtalet fram vikten av att fokusera på arbetsprocessen, mer än på själva produkten. De berättade att de lät eleverna dokumentera och redovisar sina arbeten på olika sätt, för att där kunna ta del av eleverna resonemang kring de olika valen och ställningstagandena i processen. Borg (2001:117) lyfter också fram slöjdprocessen som viktig då den utgår från elevens idé och eleven själv formulerat uppgiften. Eleven kan då lättare värdera sitt resultat utifrån sina egna normer och värden. Med tanke på att den nya läroplanens kunskapskrav inte är färdiga ännu var det svårt för lärarna att resonera kring hur denna kommer att påverka deras bedömning i praktiken.

6.1.5 Sammandrag

Sammanfattningsvis kan man se att det finns en viss skepsis från lärarnas i fokusgruppen, vad gäller den nya läroplanen. De ser flera praktiska hinder i själva undervisningssituationen för att kunna genomföra det som kommer att förväntas, och de identifierar också ekonomiska och andra resursmässiga problem. De uttrycker även en oro för att fler och större krav kommer ställas på dem som lärare. Ett orosmoment rör frågan om risken för att elevens "egna uttryck" i slöjddandet är i farozonen. Detta är intressant i ljuset av att den nya kursplanen faktiskt tydligare än tidigare kursplaner uttrycker moment som rör "egen formgivning", arbete kring barn- och ungdomskultur, samt "egna idéer och skapandet" utifrån olika inspirationskällor (Lgr11:86f). Frågan är därmed hur väl förankrad och diskuterad den nya kursplanen är bland slöjdlärare. När direktiven kommer uppifrån, och dessutom upplevs ha en mer deltaljstyrd karaktär än tidigare kursplaner, verkar de skapa en känsla av osäkerhet. Samtidigt ger lärarna i min studie konstruktiva förslag på hur kursplanens genomförande skulle kunna underlättas, genom exempelvis fortbildning, sammankomster med andra slöjdlärare, och upprättandet av en "ordlista" (om än i ironisk ton). Det är också uppenbart för mig som utomstående att mycket av den oro lärarna känner inför att "göra rätt" enligt den nya läroplanen är ganska obefogad då man ser till den undervisning de faktiskt redan bedriver. Exempelvis vad gäller barn- och ungdomskultur så är det uppenbart att den redan idag spelar en stor roll i deras undervisning. Det är också intressant att notera att lärarna bara genom det reflektionsutrymme som gavs under vårt samtal verkade bli lugnare och se hur de till viss del faktiskt redan nu arbetar enligt de direktiv som ges i Lgr11.

6.2 Metoddiskussion

I fokusgruppen fick lärarna möjlighet att tillsammans resonera, diskutera och spekulera kring slöjden estetiska och kulturella uttryck både kring dagens undervisning, samt den kommande. Det gav mig viktig insikt i lärarnas sätt att tänka, men det verkade även ge lärarna nya tankar och idéer precis som Esaiasson (2007) påpekar, vilket känns meningsfullt och roligt. Det visar också att metodvalet av fokusgruppsintervju var passande eftersom att införandet av Lgr11 är

en pågående process, snarare än en befintlig undervisning.

Ett problem som kan uppkomma i fokusgrupper är att en eller ett par personer dominerar och därmed hindrar andra från att uttrycka sin åsikt. Det var dock inte fallet i denna grupp utan jag upplevde att alla var lika delaktiga i samtalet och vågade uttrycka sin åsikt. Något som bidrog till detta kan ha varit det faktum att gruppmedlemmarna kände varandra sedan tidigare. De var också lika varandra med avseende på kön, ålder, utbildning och arbetsplats. Frågan är om diskussionen kunnat ta en annan vändning om gruppen varit mer heterogen. Kanske hade till exempel andra perspektiv kommit fram kring barn- och ungdomskultur, samt populärkultur, om lärarna representerat olika generationer. Kanske arbetssätt och förhållningsätt till elevens lärande och process kontra resultat varit mer varierande om lärarna haft olika utbildningsbakgrund, samt olika lång arbetserfarenhet. Resultatet kan också blivit ett annat om skolan som lärarna arbetade på varit belägen i centrum av en större stad eller till exempel i en förort. Om fokusgruppen bestått av fler deltagare hade fler perspektiv kunnat komma fram, men å andra sidan kan någon deltagare då blivit mer dominant och någon annan istället kommit i skymundan.

I min analys av studien kan jag se att fokus i samtalet bland lärarna i störst utsträckning ligger kring att ge eleven verktyg för uttryck, men behandlar inte undervisningen kring att utveckla elevens förmåga att *tolka* slöjdens estetiska och kulturella uttryck, vilket likaså är en central del i kunskapsområdet. Frånvaron av detta perspektiv är i sig intressant då lärarna inte resonerat kring den aspekten. Det kan dels bero på mig som moderator att jag inte lyft fram och uppmärksammat perspektivet kring tolkning i vårt samtal i lika stor bemärkelse, och dels på lärarnas tolkning av kursplanen. Det skulle även kunna bero på en tradition av ett "görande" i slöjden gjorde att momenten kring "tolkning" kom i skymundan.

När det gäller frågan kring bedömning, trodde jag på förhand att den skulle visa sig vara mer intressant för deltagarna, men på grund av det faktum att kunskapskraven inte är formulerade ännu saknades ett konkret diskussionsunderlag. Däremot visade sig lärarnas oro större, då de lyfte fram svårigheter och hinder kring den kommande läroplanen som en större fråga än jag tänkt på förhand.

7. Slutord

I inledningen skriver jag om mina olika skolerfarenheter att det inte riktigt funnits utrymme i skolan för alla de uttrycksformer som eleven egentligen har att tillgå. Min upplevelse av den slöjdundervisning, som lärarna i studien beskriver skiljer sig dock till viss del från mina egna erfarenheter. Jag hade inte möjlighet att genomföra någon observation på deras faktiska undervisning, men jag kan tolka lärarnas skildringar av arbetsmoment och deras tankar att det tyder på en undervisning kring estetiska och kulturella uttryck redan idag. Det beror förmodligen på att kunskapsområdet i sig inte är något nytt för slöjden utan har funnits med på olika sätt i både tidigare kursplaner och läroplan, samt är en naturlig del av slöjdprocessen. Det som lärarna i studien menar skiljer och är specifikt för Lgr11 är att den är mer detaljstyrd. Det oroar dem hur de ska hinna med och ha möjlighet att genomföra alla moment och de befarar också att elevernas idéer kan komma att försvinna. Deras tolkning av innebörden av det kulturella perspektivet ser de också som något nytt, då de i Lgr11 upplever kultur som något bredare och vidare än i dagens gällande kursplan, vilket de menar är positivt.

Min tolkning av "Slöjdens estetiska och kulturella uttryck", i Lgr11, är att det kommer att krävas att de olika uttrycksformerna lyfts fram, diskuteras och medvetengörs mer i undervisningen än vad det gjorts hitintills. Det räcker inte med att låta eleven "göra och uttrycka" utan som lärare måste vi även ge dem verktyg att tolka och resonera kring vilken effekt olika val av uttryck får och vad det signalerar. Slöjdämnet kommer då att bidra till en vidgad syn på språk och slöjddandet kommer förhoppningsvis att underlätta elevens kommunikation. Både lärarna i fokusgruppen och andra studier visar på att slöjden stärker elevernas identitetskapande då eleven får utrymme att uttrycka sig och pröva det mot omgivningen, vilket främjar elevens allmänna lärande och utveckling.

Det finns mycket att forska vidare kring i område av slöjdens estetiska och kulturella uttryck. Nu har jag studerat lärares resonemang, men det vore av stort intresse att också ta del av elevernas perspektiv. Det vore också intressant att avvakta ett par år och sedan forska kring hur slöjdundervisningen ser ut när Lgr11 trätt i kraft. Exempel på frågor som då kan ställas är hur undervisningen har förändrats och vad det kommer att ge för resultat för elevens lärande och utveckling. Lika så vore det tänkvärt att studera de kommande kunskapskraven när de presenteras. I detta arbete har jag också endast forskat kring ett av slöjdens kunskapsområden i kursplanen i Lgr11, vilket innebär att det finns tre områden kvar att studera, nämligen: Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker, Slöjdens arbetsprocesser och Slöjden i samhället. I kunskapsområdet "Slöjden och samhället" finns ett litet ämne som formuleras "Slöjdverksamhetens betydelse för individen och samhället, historiskt och i nutid" (Lgr11:87), vilket jag ser väldigt intressant och angränsar denna studie, då det rör både kultur och identitetskapande.

Jag upplevde samtalet med lärarna som givande, lärorikt och intressant både för min studie och för mig själv som blivande slöjdlärare. Det var också roligt att lärarna uppskattade att få tid för samtal och reflektion kring kursplanen och att de kände sig lite lugnare och mer positiva efter vår diskussion i fokusgruppen. Själv ser jag nu fram emot att få undervisa kring estetiska och kulturella uttryck i slöjden.

8. Referenser

- Aulin-Gråhamn, L., Persson, M. & Thavenius, J. (2004) *Skolan och den radikala estetiken*. Lund: Studentlitteratur
- Aulin-Gråhamn, L. (2004) Estetiska traditioner i skolan i Aulin-Gråhamn, L., Persson, M. & Thavenius, J. (2004) *Skolan och den radikala estetiken* (s. 13–33). Lund: Studentlitteratur
- Borg, K. (2001). Slöjdämnet: intryck - uttryck – avtryck. (Linköping Studies in Education and Psychology, 77. Linköping: Linköpings universitet
- Esaiasson, P. red. (2007) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby: Norstedts Juridik AB
- Gustavsson, M. (2006) *KME!?! Estetiska lärprocesser på Segevångskolan*. Rapporter om Utbildning. Malmö Högskola, Lärarutbildningen 2/2006
- Halkier, B. (2010) *Fokusgrupper*. Malmö: Liber
- Jederlund, U. (2002). *Musik och språk. Ett vidgat perspektiv på barns språkutveckling*. Stockholm: Runa Förlag
- Johansson, M. (2002) *Slöjdpraktik i skolan - hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap*. (Göteborg Studies in Educationl Sciens, 183). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis
- Nationalencyklopedin (a), *estetik*. Hämtad november 2010 från: www.ne.se
- Nationalencyklopedin (b), *kultur*. Hämtad november 2010 från: www.ne.se
- Nationalencyklopedin (c), *uttryck*. Hämtad december 2010 från: www.ne.se
- Persson, M. (2004) Marknadsestetiken i Aulin-Gråhamn, L., Persson, M. & Thavenius, J. *Skolan och den radikala estetiken* (s. 125–153). Lund: Studentlitteratur
- Sernhede, O. (2006) Ungdomskultur skolan och populärkulturen i Lundgren, U. P. red. *Uttryck, intryck, avtryck: lärande, estetiska uttrycksformer och forskning* (s. 11–18). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Skolverket (2005) Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Ämnesrapport Slöjd. (Ämnesrapport till rapport 253). (Hasselskog, P. & Johansson, M., författare). Stockholm: Fritzes
- Skolöverstyrelsen (1980) *Lgr80, Läroplaner för grundskolan. Allmän del*. Stockholm: Liber Utbildningsförlag
- Thavenius, Jan (2004a) Den modesta estetiken i Aulin-Gråhamn, L., Persson, M. & Thavenius, J. *Skolan och den radikala estetiken* (s. 65–95). Lund: Studentlitteratur

- Thavenius, Jan (2004b) Den radikala estetiken i Aulin-Gråhamn, L., Persson, M & Thavenius, J. *Skolan och den radikala estetiken* (s. 97–124). Lund: Studentlitteratur
- Thavenius, Jan (2004c) Konstens arv i Aulin-Gråhamn, L., Persson, M & Thavenius, J. *Skolan och den radikala estetiken* (s. 219–236). Lund: Studentlitteratur
- Utbildningsdepartementet (2006) Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo94). Hämtad november 2010 från: www.skolverket.se
- Utbildningsdepartementet (2010) Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr11). Hämtad november 2010 från: www.skolverket.se
- Wallin, K. m.fl. (2007) *Ett barn har hundra språk*. Stockholm: Sveriges Utbildningsradio AB
- Wibeck, V. (2000) *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur
- Åsén, G. (2006) Varför bild i skolan? – en historisk tillbakablick på argument för ett marginaliserat skolämne i Lundgren, U. P. (red.) *Uttryck, intryck, avtryck: lärande, estetiska uttrycksformer och forskning* (s. 107–119). Stockholm Vetenskapsrådet

Rekryteringsbrev inför fokusgruppen

Ämne: Samtalsstudie ang slöjddämnet i Lgr11.

Hej!

Jag heter Johanna Fransson och har fått era adresser av ..., på er skolexpedition.

Jag skriver till er med anledning av att jag håller på att utbilda mig till slöjdlärare vid Göteborgs universitet. Just nu arbetar jag med mitt examensarbete, som handlar om ett av kunskapsområdena i den nya kursplanen i slöjd, Lgr11, nämligen "slöjdens estetiska och kulturella uttryck".

Min fråga till er är nu om ni skulle kunna tänka er att ställa upp i en "fokusgrupp", som innebär att ca fem lärare träffas, samtalar och diskuterar det ovannämnda kunskapsområdet.

Jag är medveten om att det är en dålig tid så här innan jul, samt med så här kort varsel, men det är tyvärr min enda chans och möjlighet att genomföra studien nu. Jag skulle vara jätteGLAD och TACKSAM om Du har möjlighet att ställa upp och vara med i mitt arbete.

Har ni möjlighet att träffas någon gång nästa vecka? Skriv i så fall ner de tider ni kan och mejla tillbaka till mig. Tror att eftermiddagar är lättast, då jag ska kunna samla ihop fler lärare från olika skolor. Återkommer om plats, men förmodligen kommer vi att hålla till på ...

Jag vill redan nu meddela att samtalet i fokusgruppen kommer att spelas in, men alla medverkande kommer att delta anonymt i studien.

För mer info vad samtalet kommer att handla om, läs bifogad fil.

Svara gärna så snart du vet. Jag är mycket angelägen om ditt deltagande. TACK på förhand!

Med vänliga hälsningar/ Johanna Fransson, tel.nr ...

Studie till ett examensarbete inom lärarprogrammet inriktning slöjd, på Göteborgs universitet.

**Studentens namn: Johanna Fransson
Mail: gusfjoha84@student.gu.se**

Studiens syfte och problemformulering:

Syftet med studien är att undersöka några lärares resonemang kring ett av slöjdens kunskapsområden i kommande kursplan, Lgr11: "Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer".

- Vad innebär estetiska, samt kulturella uttrycksformer i slöjden?
- Hur kan man arbeta med slöjd, som en form av språk/ uttryck?
- Hur kan man arbeta med estetiska och kulturella uttrycksformer, som ett verktyg för identitetsskapande?
- Hur ska elevens uttryck bedömas?

Lgr11. Slöjdens fyra kunskapsområden

- Slöjdens material, redskap och hantverkstekniker
- Slöjdens arbetsprocesser
- **Slöjden estetiska och kulturella uttryck**
- Slöjden i samhället

Utdrag ur Lgr11.**Centralt innehåll i kunskapsområdet:*****Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer***

- År 1-3**
- Berättelser som inspirationskällor och förebilder för egna idéer och skapande.
  - Hur **färg, form och material påverkar slöjdföremåls uttryck.**
- År 4-6**
- Hantverk och **slöjdtraditioner från olika kulturer som inspirationskällor** och förebilder för egna idéer och skapande.
  - Hur olika kombinationer av färg, form och material påverkar slöjdföremåls **estetiska uttryck.**
  - Hur **symboler och färger används inom barn- och ungdomskulturer och vad de signalerar.**
- År 7-9**
- Arkitektur, konst och design som inspirationskällor och förebilder vid bearbetning av egna idéer.
  - **Egen formgivning** med hjälp av olika material, färger och former.
  - **Mode och trender, vad dessa uttryck signalerar och hur de påverkar individen.**
  - Slöjd och hantverk i Sverige och andra länder som **uttryck för etnisk och kulturell identitet.**

Samtalsunderlag

Introduktion

Information om skolan
Deltagarnas namn
Hur länge de jobbat
Utbildning?
Fler ämnen?
Läst nya kursplanen?
Jobbat med den?
Läst mitt utskick?

Frågor

Vad innebär **estetiska** uttryck?

Vad innebär **kulturella** uttryck?

Hur skulle NI **vilja arbeta** med *Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer*?

Vad tror du är **motivet/ syftet** med kunskapsområdet: *Slöjdens estetiska och kulturella uttrycksformer*?

Vad ser ni för **fördelar/ styrkor att vinna**?

Finns det **hinder**?

Vad får ni för tankar när ni läser det **”centrala innehållet”**?

Hur kan man arbeta med slöjd, som en form av **språk/ uttryck**?

Hur kan man arbeta med estetiska och kulturella uttrycksformer, som ett **verktyg för identitetskapande**?

Hur skulle Ni **bedöma** elevernas personliga uttryck?

Fördelar?

Svårigheter?